

FESZTIVÁLTURIZMUS

Szerkesztők

JÁSZBERÉNYI MELINDA

ZÁTORI ANITA

ÁSVÁNYI KATALIN

AKADÉMIAI KIADÓ

Lektorálta

MICHALKÓ GÁBOR

tudományos tanácsadó, MTA CSFK Földrajztudományi Intézet
egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Marketing és Média Intézet

Kiadja az Akadémiai Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 21–35.
www.akademiaikiado.hu

ISBN 978 963 05 9715 9

Első magyar nyelvű kiadás: 2016

- © Jászberényi Melinda, Zátori Anita, Ásványi Katalin, 2016
- © Alan Clarke, Ásványi Katalin, Bódis Gábor, Bodnár Dorottya,
Fülemile Ágnes, Gülşah Akkuş, Hans Wessblad, Hartyándi Jenő, Horváth Endre, Irimiás Anna, Jászberényi
Melinda, Karáth Andrea Judit, Kiss Róbert Richárd, Kovács Balázs, Kulcsár Noémi, Kundi Viktória, Lobenwein
Norbert, Márta István, Méhes Márton, Melanie Kay Smith, Michalkó Gábor, Nuszbaum Tibor, Orbán Ráhel,
Papp Zsófia, Raffai Csilla, Raffay Ágnes, Rátz Tamara, Sass Enikő, Sulyok Judit, Szigetvári József, Szilasi Ildikó
Hermina, Tóth G. Péter, Ujvári Tamás, Ülkü Akkuş, Várhelyi Tamás, Zátori Anita, 2016
- © Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest, 2016

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Vida Krisztina

Olvasószerkesztő: Török Tünde

Termékmenedzser: Kiss Zsuzsa

Fedélterv: Markó Natália munkája

Kiadványszám: BB150038

Megjelent 34,32 (A/5) ív terjedelemben

Nyomdai munkálatok: Starkiss Digitális Nyomda és Grafikai Stúdió

Felelős vezető: Kiss Sándor

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

HAGYOMÁNYÓRZÉS, KÖZÖSSÉG ÉS TURIZMUS

<i>Fülemile Ágnes</i> : Smithsonian Folklife Festival – Magyar örökség: a gyökerektől az újjászületésig	289
<i>Gülşah Akkuş–Ölkü Akkuş</i> : Hagyományörzés, közösség és turizmus – Az ArguvanTürkü fesztivál esete.....	306
<i>Szigetvári József</i> : Summerfest Nemzetközi Folklórfesztivál és Népművészeti Vásár	316
<i>Irimids Anna</i> : A Bajtársiasság Fesztivál Észak-Olaszországban – A közösségi összetartozás élménye.....	328

A FESZTIVÁLTURIZMUS TÁRSADALMI ÉS KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁGA

<i>Bodnár Dorottya</i> : Fenntarthatóság a fesztiválturizmusban – A Mondiali Antirazzisti esete.....	339
<i>Raffai Csilla</i> : Környezettudatos megoldások a Sziget Fesztiválon	352
<i>Szilasi Ildikó Hermina</i> : Felelősségteljes utazásszervezés – A kongói Gungu Fesztivál esete.....	361
<i>Sass Enikő</i> : Kárpátalja fesztiváljainak elemzése internetes megjelenésük alapján.....	368
Fotók jegyzéke.....	383

KÁRPÁTALJA FESZTIVÁLJAINAK ELEMZÉSE INTERNETES MEGJELENÉSÜK ALAPJÁN

Sass Enikő¹

Az esettanulmány bemutatja és elemzi Kárpátalja fesztiváljait internetes megjelenésük alapján. Az elemzés végrehajtásához a kárpátaljai kiemelkedő magyar nyelvű hírportálokon megjelenő fesztiválokot megnevezés, a lebonyolítás helye és ideje, illetve műfaja és megrendezésének éveit alapján csoportosítja. A tanulmány második része a kárpátaljai fesztiválokot mutatja be tematikájuk szerinti csoportosításban.

1. A TANULMÁNY KONTEXTUSA

Smith (2009a) definíciója szerint a fesztiválturizmust a kultúra – amelybe beletartozhat a zene, a tánc, a gasztronómia, a művészetek és a sport is – hagyományos vagy kortárs ünneplésén való részvétellként lehet meghatározni. Ezek a rendezvények lehetnek egyszeriek, megrendezésre kerülhetnek évente ugyanabban az időben is, illetve lehetnek egy- és többnaposak. A fesztiválok évszázadok óta meglévő kulturális jelenségek, és hagyományosan a vallási, kulturális vagy mezőgazdasági naptár egy-egy kiemelt időpontjához kapcsolódtak. A fesztiválok mindenekelőtt vallási ünnepek voltak, amelyekhez rituális tevékenységek kötődtek.

A fesztiválok segítenek a helyi művészek támogatásában és alkotómunkájuk előremozdításában, továbbá lehetőséget teremtenek egy rövid ideig tartó, magas színvonalú művészeti alkotómunka számára. A fesztiválok gyakran a helyi kultúra és szokások megerősítését szolgálják, és lehetőséget adnak a közösségeknek saját kulturális identitásuk bemutatására, átadására és megőrzésére. Talán épp ez utóbbi gondolat az, amivel jellemezni lehetne a kárpátaljai fesztiválok lényegét, változatosságát. Kárpátalja, Ukrajna legnyugatibb megyéje nemzetiségi összetételét tekintve igen sokszínűnek mondható, mely viharos történelmi múltjából fakad. Kárpátalja lakossága 1 254 614 fő. A többséget képező ukrán nemzetiségűek (80,5%) után a magyarok (12,1%) alkotják a második legnagyobb nemzetiségi csoportot a területen. Továbbá élnek itt románok, oroszok, cigányok, szlovákok, németek, beloruszok, lengyelek, zsidók, ruszinok és más nemzetiségek (KÁRPÁT-

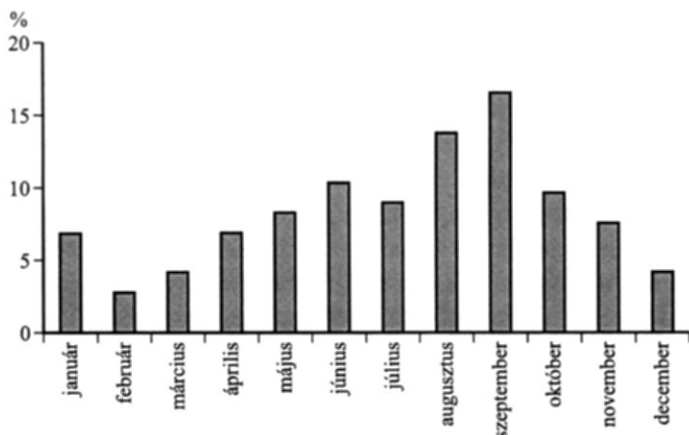
¹ PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem, seni@kmf.uz.ua

ALJAI MEGYEI STATISZTIKAI HIVATAL, 2003). A vidék jelenlegi kulturális értékeit, épített örökségeit és nem utolsósorban jelenlegi fesztiváljainak sokszínű kínálatát tehát a különböző népek, kultúrák, vallási felekezetek hozták létre. Mindez jó kiegészítésként szolgál a terület érintetlen, vonzó természeti adottsága mellett.

Ukrajnában a turizmus több területéről nagyon nehéz hiteles és hivatalos információt, adatot begyűjteni. Vannak olyan ágazatok, amelyről alig vagy egyáltalán nem gyűjtenek adatot – ilyen például a falusi turizmus és a fesztiválturizmus is – a statisztikai hivatalok. A helyzetet fokozta a Kárpátaljai Megyei Turisztikai Főosztály 2013-as megszűnése. E forrásszegény állapot enyhítése céljából született ez az internetes kutatáson alapuló esettanulmány. Az elemzés végrehajtásához a kárpátaljai kiemelkedő magyar nyelvű hírportálok (karpataljalap.net, karpatalja.ma, karpatinfo.net, kiszo.hhrf.org, karpataljaturizmus.info, kmmi.org.ua) 2013-as és 2014-es eseménynaptárai, cikkei kerültek áttekintésre. Egyes adatok kiegészítéséhez, megerősítéséhez a magyar portálok által leggyakrabban lehivatkozott néhány ukrán nyelvű portál is forrásként szolgált (mukachevo.net, uzhgorod.eu, zakarpattya.net.ua, zaholovok.com.ua). A vizsgálat eredményeként létrejött egy adatbázis, mely a fesztiválokat a megnevezés, a lebonyolítás helye (település, járás) és ideje, illetve műfaja és megrendezésének éve alapján csoportosítja. Itt megjegyzendő, hogy lehetnek olyan fesztiválok, melyek nem kerültek bele az adatbázisba amiatt, hogy az általunk vizsgált hírportálokon nem jelent meg róluk információ.

2. A KÁRPÁTALJAI FESZTIVÁLOK ELEMZÉSE INTERNETES KUTATÁS ALAPJÁN

A Kárpátalján megrendezett fesztiválok számát tekintve – 150-től 300-ig terjedően –, változó információkat lehet olvasni. A kutatás folyamán 145 fesztivál és fesztivál típusú rendezvény került összegyűjtésre a bevezetőben megadott módszer szerint. Az adatok összegzését követően megállapítható, hogy a legtöbb fesztivált szeptemberben (16,6%) rendezik. A nyári (33,1%) és őszi (33,8%) hónapok folyamán a fesztiválok, rendezvények kétharmadát bonyolítják le (1. ábra). Ennek eredményeként ezekben a hónapokban a Kárpátaljára látogató turisták kedvükre válogathatnak a különböző kisebb-nagyobb rendezvényekben, amelyek általában 2-3 napon keresztül, túlnyomóan hétvégén és ünnepnapokon kínálnak különböző programokat. Amennyiben a turistáknak nem a fesztiválokon való részvétel a fő utazási motívumuk, akkor is megállapíthatjuk, mint Sulyok és Szíva (2009) teszi, hogy a fesztiválok kiegészítő programelemként is jelentős szerepet játszanak a más fő motívációjú utak kapcsán. Különösen igaz ez a körutazások, a városlátogató utak vagy a falusi turizmus kapcsán. A kárpátaljai fesztiválok időbeli eloszlása alapján elmondhatjuk – december, február és március hónapok kivételével –, hogy a terület fesztiválkínálata kielégítőnek bizonyul.

1. ábra. A vizsgált kárpátaljai fesztiválok időbeli eloszlása (N = 145)

Forrás: Saját szerkesztés

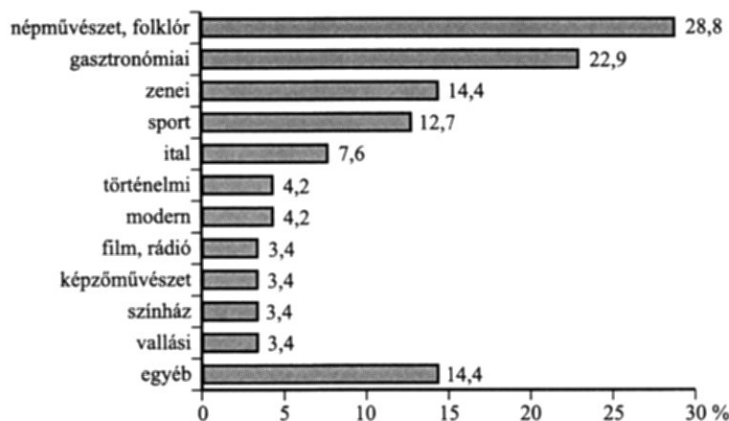
A fesztiválok területi elhelyezkedését a 2. ábra mutatja be. Az ábra egyértelműen szemlélteti, hogy a legtöbb fesztivál az Ungvári, Beregszászi, Munkácsi és Nagyszőlősi járásokban kerül megrendezésre. Fontos megjegyezni, hogy a járásoknál feltüntetett adatokba beleszámoltuk a megyei alárendeltségű városok (Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász, Csap) által rendezett fesztiválokat is.

Az Ungvári járás vezető pozícióját a megyeközpontnak köszönheti, ugyanis a fesztiválszervezés terén Ungvár rendelkezik a legnagyobb súllyal, a járás rendezvényeinek 86%-át itt rendezik. A Munkácsi járásban hasonló a helyzet, ahol maga a város a fesztiválok 75%-át tudhatja magáénak. A Beregszászi járás már árnyaltabb képet mutat. Beregszász városában a rendezvények csak 43%-a összpontosul, ugyanis ezen a területen a falvak aktívabb szerepet vállalnak a fesztiválok szervezése terén. Ez főként a területen működő falusi turizmus szervezetek tevékenységének és a határon átnyúló programoknak köszönhető. A Nagyszőlősi járásban a tendencia megfordul: a járásban lebonyolított fesztiválok és rendezvények csupán 27%-a szerveződik a járási központban, míg egyedül Tiszapéterfalva nevű település a járási fesztiválok 40%-át tudhatja magáénak. A többi járás jóval elmarad az előbb említettektől a területükön megrendezett fesztiválok számát tekintve. Itt érdekességként kiemelendő, hogy a begyűjtött adatok alapján a Szolyvai járásban mindösszesen két fesztivál (az Ásványvízfesztivál és a Hucul lovak fesztiválja) kerül megrendezésre, annak ellenére, hogy „a Szolyvai gyógy- és rekreációs övezet intézményei rendelkeznek a megye egészségturisztikai kapacitásának 31%-ával, és itt töltik el a vendégéjszakák 42%-át (429 ezer)” (BERGHAUER, 2006; KÁRPÁTALJA – SZANATÓRIUMOK ÉS TURIZMUS, 2011). Mint ismeretes, az egészségturizmusra jellemző az egy főre eső vendégéjszakák magas száma. Éppen ezért a hosszú tartózkodást kiegészítő élményekkel – mint például egy fesztivál – lehetne változatosabbá tenni a gyógyulni vágyó turista számára.

2. ábra. Kárpátalja vizsgált fesztiváljainak területi eloszlása (N = 145)

Forrás: Saját szerkesztés

3. ábra. Kárpátalja vizsgált fesztiváljainak megoszlása témájuk szerint (N = 145)

Forrás: Saját szerkesztés

Tematikájuk szerint vizsgálva a fesztiválokat (3. ábra) elmondható, hogy Kárpátalja fesztiváljai változatos képet mutatnak. A fesztiválokat kategorizálva az állapítható meg, hogy a népművészeti és folklór, valamint a gasztronómiai fesztiválok Kárpátalja fesztiválkínálatának 51,7%-t teszik ki. A gasztronómiai és italfesztiválokat általában együtt említik, de jelen esetben érdemesnek látszott őket külön-külön

bemutatni, ugyanis a borfesztiválok nagy népszerűségnek örvendenek a Kárpát-aljára látogató turisták körében. A gasztronómia és ital, valamint a népművészeti és folklórfesztiválok közel azonos arányban jelennek meg a vizsgált területen. Továbbá színesítik a palettát a különböző zenei (a könnyűzenétől a komolyzenéig) fesztiválok, sportesemények, kisebb arányban a különböző történelemmel kapcsolatos rendezvények, valamint a diagramon „modern”-nek nevezett fesztiválok. A filmekkel, rádiózással, színházzal és a vallással kapcsolatos fesztiválok jelen kutatás szerint kisebbségben vannak a területen

3. A KÁRPÁTALJAI FESZTIVÁLOK CSOPORTOSÍTÁSA

A fesztivál típusú rendezvények a Szovjetunió fennállásának utolsó éveiben, illetve a rendszerváltás utáni években terjedtek el Kárpátalján, addig jobbra csak az internacionalista szellemet erősítő „barátság fesztiválok” léteztek.

Kárpátalja változatos kulturális arculata gazdag hagyományvilágában, gasztronómiai sajátosságaiban, autentikus környezetében nyilvánul meg. A falusi turizmus fejlődése magával hozta a lokális értékek előtérbe kerülését. Egyre többen ismerik fel, hogy a hagyományok ápolása, a tradíciók átörökítése és az identitás megőrzése elengedhetetlen értékalapot képez a turizmus fejlődéséhez és ezzel együtt a turizmusban érdekelt helyiek életminőségének javításában. Az utóbbi években különösen megugrott a turisztikai attrakcióul szolgáló fesztiválok száma (TARPAI, 2013).

A magyar szakirodalom szerint a fesztiválok sok különböző formát ölthetnek, besorolásuk során azonban az alábbi kategóriákat alkalmazzák leggyakrabban:

- karneválok,
- művészeti fesztiválok (például: tánc, színház),
- zenei fesztiválok,
- gasztronómiai és italfesztiválok,
- vallási fesztiválok,
- cirkuszok,
- sportrendezvények,
- megarendezvények (például: olimpiai játékok),
- kulturális rendezvények (például: Európa Kulturális Fővárosa) (SMITH, 2009a).

A kárpátaljai fesztiválok, rendezvények elemzésekor 2013-ban Tarpai a következő kategóriákba sorolta azokat:

- művészeti (zenei, tánc, népművészet/folklór),
- gasztronómiai (étel, ital, termény, gasztronómiai hagyományokat ápoló),
- egyéb (tájhoz, természeti értékhez kötődő, hagyományörző, illetve történelmi helyszínhez kötődő rendezvények; ünnepekhez, népszokáshoz kötődő; búcsú, sport).

Kárpátalján a számos rendezvény között nehéz eligazodni. Az év bármely időszakában – döntően azonban a nyári és őszi időszakban – egyik fesztivál a másikat követi. A két csoportosítást összevetve és a rendelkezésre álló adatokat tekintve megállapítható, hogy Kárpátalján a karnevál típusú rendezvények, cirkuszok, a megarendezvények és olyan jelentőségű kulturális rendezvények, mint Európa Kulturális Fővárosa nem jellemzőek. Ebből kifolyólag maradt öt kategória (művészeti fesztiválok, zenei fesztiválok, gasztronómiai és italfesztiválok, vallási fesztiválok, sportrendezvények), melyekbe a kárpátaljai rendezvények besorolhatók. Ezek alapján a Tarpai (2013) általi csoportosítás további kategóriákra bontható.

3.1. Művészeti fesztiválok

A kárpátaljai művészeti fesztiválok tematikájuk szerinti felosztásban mutatjuk be.

Színház: A legkiemelkedőbb Kárpátaljai színházi fesztivál a 15. éve megrendezésre kerülő *Etno-Dia-Szféra* nemzetiségi színházak nemzetközi fesztiválja, mely május utolsó hetében kerül általában megrendezésre Munkácson. A fesztiválon különböző országok nemzeti kisebbségi színházai vesznek részt, Ukrajna különböző régióiból (Kijevből, Lembergől, Odesszából), Szlovákiából, Szerbiából, Magyarországról és Oroszországból érkeznek a színtársulatok. Az egy hétig tartó rendezvényen a közönség különböző műveket láthat a munkácsi orosz drámai színházban. A megyeszékhelyen rendszeresen megrendezett másik fesztivál, az *Interljajka Nemzetközi Bábszínház Fesztivál*. Az előadók között itt is több ország (Szlovákia, Lengyelország, Bulgária) képviselteti magát. Említésre méltó még a *Melpomené ifjú csillagai* megyei ifjúsági színjátszó fesztivál, melyet évente, általában decemberben, Beregszászban rendeznek meg.

Film, rádió: A *Szülőföldünk szép határa* nemzetközi televíziós és rádiós fesztivált 2014-ben 16. alkalommal szervezték meg a megyeszékhelyen. A fesztivál célja, hogy olyan dokumentum-, televíziós és rádiós műsorok készítését segítse elő, amelyek az etnikai csoportok életébe nyújtanak betekintést. A *BuSho*, vagyis a Budapest Short Nemzetközi Rövidfilm Fesztivál harmadik alkalommal látogatott el Ungvárra, ahol a közönség szeptember 3-5 között 5 órányi, 81 rövidfilmet tekinthet meg. A *Docudays UA Nemzetközi Emberi Jogi Dokumentumfilm-fesztivált* (legjobb filmjeit bemutató vándorfesztivál) évente megrendezik Ukrajnában (2014-ben 11 éves volt a fesztivál). A vándorfesztivál általában októberben veszi kezdetét, s útja során az ország legtöbb megyéjébe ellátogat, így Kárpátaljára (Ungvár) is.

Képzőművészet: Az év folyamán számos kisebb-nagyobb kiállítást szerveznek Kárpátalja több városában. A legnagyobb a már 5. éve rendszeresen megrendezett

Carpatica Art Expo az Ungvári Néprajzi Múzeumban (január, Ungvár). Kárpátalja több városából, településeiről érkeznek a művészek alkotásaikat kiállítani. A *Grafikus Kárpátalja* szintén érdekes kiállítás és verseny egyben, mely a megye fiatal festőművészei részvételével jön létre (Ungvár).

Népművészet, folklór: A népművészeti, folklór- és néphagyományokkal kapcsolatos fesztiválokat hosszan lehetne sorolni, taglalni. Jellemzően minden évben a Kárpátalján élő nemzeti kisebbségek megrendezik saját kulturális, hagyományörző rendezvényeiket, melyek jellemzően Ukrajna függetlenné válása után bontakoztak ki és váltak népszerűvé. A kárpátaljai magyarság elődei örökségét a legdrágább kincsként őrzi. „Kárpátikum”-nak számítanak a beregi hímzések és szöttesek, a gyönyörű népdalok, népballadák, néptáncok, kézművesek mesterei alkotásai. Ezek azok az értékek, amelyeket a kárpátaljai magyarok Trianon óta, a kommunista diktatúra idején sokáig szerényen rejtegettek, de így van ezzel minden más nemzeti kisebbség is Kárpátalján.²

Évente számos, a magyar kultúrával kapcsolatos rendezvény kerül megrendezésre Kárpátalján. A legnagyobb múlttal (24 év) a *Kárpátaljai Magyar Folklórfesztivál* (helyszíne változó) rendelkezik. Érdeemes megemlíteni a *Téglási Hagyományörző Népdal- és Népzenei Fesztivált* (Ungvári járás), a *Kárpátaljai Vőfélytalálkozót* (helyszíne változó), a *KurucFesztet* (Tiszapéterfalva, Nagyszőlősi járás), mely a Rákóczi-szabadságharc eseményeit idézi fel, de fő attrakciója a magyar népzene és néptánc. Több éves múlttal rendelkezik az *Átal mennék én a Tiszán...* népdaléneklési verseny, a *Kárpátaljai Magyar Betlehemes Találkozó* (Beregszász) és a *Kárpátaljai népzenei, néptánc és kézműves tábor* (Tiszapéterfalva, Nagyszőlősi járás) és így tovább.

A szlovák kultúra értékeit a *Szlovenszka Veszelica* (Ókemence, Ungvári járás) szlovák néptánc- és énekesztivál, valamint a *Szlovenszka Ruzsa Folklórfesztivál* (Turjaremete, Perecsenyi járás) hivatott bemutatni a vidéken. A *Martisor Folklór-Etnikai Tavaszünnepen* (Tiszaféjéregyháza, Rahói járás) a román, és a *Szinevirre Trembiták Hívnak Folklórfesztiválon* (Felsőszinevér, Ökörmezői járás), illetve a *Cservena Ruzsa* ruszin kultúra megyei fesztiválján, a ruszin nép értékes kulturális hagyatékaival lehet megismerkedni. Emellett a megyében megünneplik a zsidó kultúra napját (Alsókalocsa, Ökörmezői járás), a német, orosz kultúra (Ungvár), a roma népművészet (Ungvár) ünnepét.

Két, egymással közel azonos céllal létrejött fesztivált, a *Nemzetiségek Fesztiválját* Munkácson 9 éve és a *Kárpáti Babilon Fesztivált* Ungváron első alkalommal szervezték meg 2014-ben. Mindkét fesztivál a különböző nemzetek kultúrájának sokszínűségét és szellemi örökségét hivatott egyesíteni, bemutatni. E két rendezvény Kárpátalja nemzetiségi kisebbségeinek közös ünnepe, ahol nemcsak

² http://kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=746

kulturális, de a gasztronómiai értékek is bemutatásra kerültek, mivel mindkét alkalommal megterítették a „nemzetiségi asztalt”. Az Ungváron rendezett fesztiválon felállították a leghosszabb vendégváro asztal ukrainai rekordját. Az 51,6 méter hosszúságú asztalon 16 nemzetiség egy-egy ételét szolgálták fel.

A jellemzően néphagyományokat bemutató rendezvények közül ki lehet emelni a *Betlehemesek Megyei Fesztiválját (Vertep)* (Munkács), *A pásztorok kikísérése a hegyi legelőkre* (Ökörmező), *Lemkó máglya* Kárpátaljai Megyei Fesztivált (Csontos, Nagybereznai járás) és a *Hámora Fesztivál* kovács- és folklórfesztivált (Rókamező, Ilosvai járás).

3.2. Zenei fesztiválok

Ebbe a kategóriába nemcsak a kárpátaljai könnyűzenei fesztiválok, hanem a klasszikus és komolyzenékkal kapcsolatos rendezvények is besorolásra kerültek.

A zenei fesztiválok, kiváltképpen a pop- és rockfesztiválok elsősorban a fiatalok körében sikeresek és közkedveltek (SMITH, 2009a). Ez nincs másként Kárpátalján sem. A számukra rendezett egyik népszerű zenei fesztivál a *KKKTF*, vagyis *Kárpátaljai Könnyűzenei és Képzőművészeti Táncfesztivál* (július, Tiszapéterfalva, Nagyszőlősi járás). A rockzene kedvelőinek a *MegaRock Fesztivál* (május, Beregszász) vagy a *Kárpátaljai VELET Rockfesztivál* (Veléte, Huszti járás) áll rendelkezésre. Népszerű még a *Solaris nyári DJ-fesztivál* techno és electro zenestílusával (augusztus, Aknaszlatina, Técsői járás). Mindenképpen érdemes még kiemelni a *Music Avia Bike Ukraine* Motoros Fesztivált (július, Ungvár). Ez egy háromnapos rendezvény, mely a legutóbbi évben zenei fesztivált, jelmezes felvonulást, tematikus esteket, kaszkadőr-, valamint légi bemutatót foglalt magába, és amely becslések szerint 30 ezer látogatót vonz nemcsak Ukrajnából, de több külföldi országból is.

Kárpátalján a jazz zene kedvelőinek is akad programlehetőség, ilyen alkalom például a *Pop-Jazz-Fest* (augusztus) Nemzetközi és Összúkrán jazz művészeti roma fesztivál és a *Nemzetközi jazz koncert és fesztivál* (április) Ungváron. Szintén a megyeszékhelyen szervezik meg a *Nemzetközi orgona zenei ifjúsági fesztivált* (október), illetve a *Szakura Fesztivál* nemzetközi zenei-művészeti fesztivált (április). Ezekon kívül több más zenei rendezvényt lehetne még felsorolni, melyeket főként Ungváron, Munkácson és Beregszászban szerveznek meg.

3.3. Gasztronómiai fesztiválok

A gasztronómiai – főleg a borfesztiválok – egyre nagyobb hangsúlyt kapnak Kárpátalja turisztikai kínálatában. Jelenleg főként a belföldi vendégek körében népszerűek ezek a rendezvények. Mivel a gasztronómiai fesztiválok az év bármelyik

időszakában megtalálhatóak a kínálatban, a különböző célból Kárpátaljára irányuló turistautak egyik érdekes, kiegészítő programja lehet. A minőségi borok, illetve a népszerű ételek jó alapul szolgálnak ehhez.

Kárpátalján a rendszerváltást követő években a szocialista eszméket erősítő, úgynevezett *Barátság Fesztiválok*at egyre erőteljesebben kezdik felváltani az idők során elnyomott hagyományokat feleleveníteni és a jövő generációjára átörökíteni, megőrizni kívánó rendezvények. Ilyenek a borfesztiválok is, melyek a bortermelő hagyományok feléledésével párhuzamosan jelentek meg Kárpátalja turisztikai programkínálatában (Tarpai, 2013). Kárpátalján már a 13–14. századtól minőségi bortermelés folyt (Boros, 1999). A leglátogatottabb és a legrégebbi, immár 19. alkalommal megrendezett többnapos borfesztivál a *Munkácsi Vörösborfesztivál*, melyet minden év januárjában szerveznek meg. A legutóbbi alkalommal becslések szerint az első nap 25-30 ezer ember kereste fel a fesztivált. Az első nap estéjén a *Karácsonyi csillag* című dalversenyre Ukrajna különböző részeiről érkeztek a versenyzők, míg a második napon kórusfellépésekre, betlehemezésre, karácsonyi-újévi koncertre került sor. Ezt követi a sorban a méltán népszerű *Beregszászi Nemzetközi Borfesztivál* (március, 13. alkalom). A háromnapos rendezvényen a tájjellegű borok kóstolása, a borászati eszközök kiállítással egybekötött vására mellett értékes kulturális programokkal és autentikus ételekkel várják a vendégeket. A megyeszékhelyen áprilisban a *Napfényes ital* elnevezésű *Bor- és Mézfesztivált* (9. alkalom), valamint novemberben a *Kárpátaljai Beaujolais Újborfesztivált* (8. alkalom) ünneplik meg. Ezenkívül minden évben megrendezésre kerül a *Nagyszőlősi Borfesztivál* (május, 10. alkalom), három éve pedig a *Kígyósi Borfesztivál* is (szeptember, Beregszászi járás). 2014-ben első alkalommal került megszervezésre a beregszászi *Szent Márton Újborfesztivál és Libator* (november). Az első alkalom sikerességéből kiindulva lesz folytatása a fesztiválnak.

Kárpátalján a megyeszékhelyen már szerveznek sörfesztivált is, melynek neve *Jezek-fest*, illetve a Técsői járásban *Bruszturai kedrovica* néven pálinkafesztivált ünnepelnek. Brusztura híres italát, a „Bruszturai kedrovica” pálinkát az európai cédrusfenyő tobozából készítik. Ez a fenyő mindössze három helyen nő Ukrajnában, ezek egyike Brusztura, ahol 166 hektáros fenyőerdő található. A 40 fokos alkoholtartalmú italt elsősorban gyógyászati célból használják, nagy mennyiségben fogyasztani nem ajánlott. Az utóbbi években a település a fesztivál keretében ünnepli meg és népszerűsíti jellegzetes italát.³

A gasztronómiai fesztiválok az egyik legjellemzőbb rendezvénytípus Kárpátalján, ezt bizonyítja a terület színes, gazdag és különleges kulináris kínálata. A gasztronómiai fesztiválok kialakításában nagy szerepük volt a megyében meghonosodott falusi turizmus szervezeteinek. A falusi vendéglátók azon túl, hogy szállást, étkezést nyújtottak az idelátogató vendégeknek, bemutatták számukra a vidék

³ <http://www.karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-ma/karpatalja-ma-busztura-cedruspalinkaja/>

természeti és történelmi értékeit. Egy idő után megéreztek, hogy a „Kárpátalja varázs” önmagában nem elég. Ekkor indult el egyfajta arculatkeresés a vidéken, és a különböző települések a hagyományos, csak a helyi lakosokat vonzó és kiszolgáló falunapok helyett igyekeztek kiragadni egy-egy lokális vonzerőt, melyre felfűzheték saját autentikus értékeiket. Ez az átalakulás létrehozott több sikeres, évek óta rendszeresen megrendezésre kerülő fesztivált. Az sem véletlen, hogy a magyarokta Bereg-vidéken kiemelkedően sok gasztronómiai fesztivált rendeznek, hiszen itt koncentráltan fordulnak elő azon települések, amelyek évek óta falusi vendéglátással foglalkoznak. Ilyen gasztronómiai fesztivál például az egyik legnagyobb tömegeket vonzó *Mezőgecei Nemzetközi Böllerverseny*, melyet 2014-ben 8. alkalommal rendeztek meg, hagyományosan január utolsó hetében. Az idei versenyre 22 csapat jelentkezett, akik többsége az ország határain belülről érkezett, de több böllércsapat képviseltette magát Magyarországról és a Vajdaságból is. Szintén népszerű – a helyiek és a turisták körében is –, az ugyanezen településen megszervezett *Lekvárőző Fesztivál* is. A magyar gasztronómiai hagyományok kárpátaljai palettájáról sem hiányozhat az *Arany gulyás fesztivál* (Nagymuzsaly), a *Kakasőző és Hagyományőrző Fesztivál*, a *Bográcsőző verseny* (Mezőkaszony), a *Töltöttkáposzta Fesztivál* (Csetfalva), a *Hagyományőrző Perecfesztivál*, valamint a *Hurka- és kolbászfesztivál* (Asztély). Újdonságként lépett színre 2013-ban a vidéken egyedülálló *Vadászfesztivál* (Badaló). A rendezvényen a különböző vadász-hagyományokkal kapcsolatos programokat a szigorúan vadhúsból – vaddisznó, nyúl, őz, fácán stb. – készített ételeket felvonultató főzőverseny és az elkészült ételek kóstolása koronázta meg. Ezeket a fesztiválok nem csupán a kulináris értékek kapnak teret, hanem a különböző hagyományok bemutatása is.

Gasztronómiai gyöngyszemek nemcsak a Bereg-vidéken találhatóak. Érdekes kiemelni az Ung-vidékről a Nagydobronyi Paprikáskrumpli fesztivált, a Kisdobronyi paprikafesztivált, az Ungvári Palacsinta Gasztronómiai Fesztivált, illetve a Kárpátaljai Nemzetközi Gasztronómiai Találkozót, melyet Császlóc településen három éve rendszeresen megrendeznek.

Az ország különböző pontjairól évről évre egyre többen látogatnak el a már 11. alkalommal megrendezésre kerülő *Munkácsi mézfesztiválra*. A 2014-es fesztiválra közel 50 méhészt érkezett, akik között a legtöbben Kárpátalja különböző járásából jöttek, de voltak résztvevők a távoli Poltavából és Ukrajna más megyéiből is. A rendezvény célja a méz és a méhészet népszerűsítése. Különlegesnek és egyedinek mondható a *Verhovinai Áfonyafesztivál*, melyet a Volóci jártásban található Zúgó településen rendeznek meg. A község melletti hegyekben közel 150 hektáron terem áfonya, amit Ukrajna legnagyobb áfonya lelőhelyeként tartanak számon. Az ide ellátogató turisták igazi gasztronómiai ínycségeket is megkóstolhatnak, mint például a mangalicából készült sült hús mellé tálalt áfonyaszósz.⁴

⁴ <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/karpatalja-ma-zugo-afonyafesztival/>

Kárpátalján a többnyire Felső-Tisza-vidéken élő hucul népcsoport kulináris különlegességeit a *Hucul Ripa Fesztivál* és *Hucul Brinza Fesztivál* (Rahó) mutatja be. Ez utóbbi, nagy népszerűségnek örvendő fesztivált már 14. alkalommal szervezték meg, s egyike Kárpátalja tíz legnépszerűbb fesztiváljának. Évente több tízezer látogatót vonz. Eddig látogatottság tekintetében 2013 a rekorder, amikor a szervezők szerint mintegy 30 000 ember vett részt a többnapos rendezvényen. A *Berlibaszki Banos* (Barnabás, Rahói járás) (Banos – egy tejfölös, kukoricalisztes hucul étel) nevet viselő rendezvényen és a *Ripljanka* gasztronómiai fesztiválon (Alsókalocsa, Öreg Falu múzeum, Ökörmezői járás) szintén a hucul gasztronómiai finomságok és színes programok várják a látogatókat.

A gasztronómiai fesztiválok kulináris értéként jelennek meg Kárpátalja turisztikai kínálatában, melyek célja nem csupán a turistacsalogatás, a turistaszegzon esetleges meghosszabbítása, hanem a helyi népesség számára is egy lehetőség, hogy termékeiket bemutassák és értékesítsék. Ennek megfelelően vannak olyan fesztiválok is, ahol a vásár nem mint kiegészítő látványosság, hanem mint fő attrakció szerepel. Ilyen rendezvényt majdnem minden járásközpontban szerveznek: például az *Ősz – 2014* mezőgazdasági kiállítás-vásár (Perecseny), *Arany ősz – 2014* megyei mezőgazdasági kiállítás (Ungvár).

3.4. Vallási fesztiválok

Nagy népszerűségnek örvendő és nagy tömegeket megmozgató (5-7 ezer fő) *Családi csendesnapot* szervez a Kárpátaljai Református Egyház a vidéken. 2011-ben, a család évében szerveztek először nagyszabású egyházkerületi családi csendesnapot Mezőváriban (Beregszászi járás). Ezt követően minden évben megszervezik a rendezvényt különböző településeken: 2012-ben Tiszapéterfala (Nagyszőlősi járás), 2013-ban Nagydobrony (Ungvári járás), 2014-ben Nagyberég (Beregszászi járás) településeken. Egy másik, a római katolikus vallással kapcsolatos rendezvény a *Szent Márton-napi menet*, melyet Munkács város védőszentje tiszteletére rendeztek meg idén immár harmadik alkalommal. A háromnapos rendezvény keretében ünnepi szentmisét, jótékonyági koncertet, illetve lámpásfelvonulást tartanak. A régióban számos Szent István-napi rendezvényt is szerveznek, mint például a *Görfeszt: Hagyományörző Szent István-napi Görögkatolikus Ifjúsági Fesztivál* (Tiszacsoma, Beregszászi járás).

3.5. Sportrendezvények

Számos, kisebb-nagyobb sportrendezvényt szerveznek Kárpátalja-szerte, melyek témájukat tekintve igen változatos képet mutatnak. Ezek közül néhány:

Sport határok nélkül összukrajnai hagyományos ifjúsági verseny Beregszászban (november), melyen részt vesznek magyar, román, szerb, horvát, szlovák és ukrán csapatok; *Zupkó József kézilabda emléktorna* (május) szintén Beregszászban; Ungváron szervezik meg többek között a *Kárpátaljai Kupa Nemzetközi Judo Versenyt* (október); a *Bodybuilding és fitness bajnokságot* (április), valamint az *Ukrajnai ritmikus gimnasztika bajnokság* (felnőttek számára) megnyitóját (augusztus). A *Kárpát Kupa Nemzetközi Könnyűatlétikai Versenyt* (november), a *Nemzetközi karácsonyi kosárlabda bajnokságot*, illetve a *Sakk Fesztivált* (január) és *Sakk verseny sorozatot* (május) Munkácson. Különleges esemény *A csillagok karnyújtásnyira vannak* nemzetközi testnevelési-művészeti fesztivál (augusztus, Ungvár–Hársfalu), melynek fő attrakciója, hogy a mozgássérült emberek az 1842 m magas Polonina Runa hegycsúcsot meghódítják. Célja a korlátozott fizikai képességű emberek támogatása, az aktív életbe való integrálása, az embertársaikhoz való alkalmazkodásuk ösztönzése. A *lázadók ösvényén* nevet viselő kerékpármáraton nagyon népszerű amatőr sportverseny, ugyanis legutóbb 5 országból és Ukrajna 30 városából érkeztek ide versenyzők, hogy meghódítsák a Kárpátok Szvidoveci területeit (augusztus, Rahói járás). A *Goverla race* gyors előfutam a Hoverlára (június, Kozmescsik, Rahói járás) elnevezésű rendezvényre szintén sok érdeklődő érkezik.

3.6. Egyéb fesztiválok

Ebbe a kategóriába azok a fesztiválok kerültek, melyeket a fentebb említettek közé nem lehetett határozottan besorolni egyedisége vagy túl széles skálán mozgó kínálata miatt. Ilyen például a *Menyasszonyparádé*, a *Mikulás-felvonulás*, a *Buborék-fesztivál*, a *Car Sound Festival* vagy a *Márciusi macskák* művészeti (erotikus) fesztivál. Ezeket jellemzően a megyeközpontban, Ungváron szervezik meg és talán a jelenkor modern fesztiváljainak lehetne nevezni. Kárpátaljára jellemzőek a történelmi eseményeket felelevenítő rendezvények, mint például az *Ezüst Táltos Középkor-fesztivál* (Szentmiklós, Telegdy-Rákóczi várkastély, Munkácsi járás), vagy megemlékezés jellegűek, pl. *Turul ünnepség* (Tiszaújlak, Nagyszőlősi járás), *Máramarosi Koronavárosok Találkozója* (Visk, Huszti járás). Elterjedtek még a falunapok és a városnapok (Munkácsi, Ungvári, Beregszászi Városnapok). Kárpátalja földrajzi adottságainak köszönhetően négy országgal határos, ezért minden évben megrendezik a Jósomszédsági Napokat a határok mentén (pl. szlovák–ukrán, magyar–ukrán határ). Kárpátalja legrégebbi fesztiválját 1963-ban szervezték meg először az Ukrán SzSzK és Magyarország közötti jósomszédsági napok méltatásaként. Az elmúlt közel 5 évtized során többször is megváltozott a fesztivál formátuma és lebonyolításának helyszíne. 2010-ben a rendezvény új elnevezést (*Bereg Fest*) és új szimbólumot kapott, illetve a fő célja vidékünk népi hagyományainak felelevenítése lett. A rendezvényt évente több ezren látogatják meg.

Az utazási irodák már felismerték a kárpátaljai fesztiválokban rejlő lehetőségeket. Ennek bizonyítéka, hogy egy ukrain fesztiválok népszerűsítő iroda honlapján felsorolt harminc fesztivál közül tizenöt Kárpátaljai, ezek között szerepel öt magyar vonatkozású fesztivál is.⁵

4. A 2013–2014-ES ÉVI UKRAJNAI ESEMÉNYEK HATÁSA A FESZTIVÁLTURIZMUSRA

Az ismert 2013–2014-es évi ukrain események hatására számos ország – köztük Magyarország Külügyminisztériuma is – Ukrajnát az utazás és az ott-tartózkodás szempontjából a „II. Fokozott biztonsági kockázatot rejtő országok és térségek” kategóriájába sorolta.

A rendszerváltást követően megnyíltak Ukrajna határai nyugat felé, a több éves kitartó munka eredményeként a turizmusszektor aktív képviselőinek sikerült az Ukrajnáról és az ide tartozó Kárpátaljáról kialakult negatív képet javítani, és ennek eredményeként 2013-ra a régió jelentős külföldi és belföldi turistaforgalmat bonyolított le.

Kárpátalján az elmúlt 20 év alatt virágzóvá vált a falusi turizmus, egészségutizmus, síturizmus, természetjárás, bakancsos turizmus. 2014-ben viszont, annak ellenére, hogy Kárpátalján – a keleti és déli országrészekhez képest – békés és nyugodt állapot honolt, a turizmus minden területéről elmaradtak a külföldi turisták, az utazási irodák lemondták a legtöbb megrendelt csoportos utazást. Ez negatívan hatott mind a falusi turizmus, mind a kereskedelmi szálláshelyek forgalmára.

A jelenlegi esettanulmány témájaként tárgyalt fesztiválturizmusban is érezhető változások mentek végbe. Az év folyamán a kelet-ukrainai rendkívüli állapot, valamint az időközi választások miatt sorra maradtak el a rendezvények (például a beregszászi, kigyósi, nagyszőlősi borfesztiválok, Beregszászi Városnap, MegaRock Fesztivál, Hámora Fesztivál és így tovább), viszont sorra jelentek meg jótékonysági fesztiválok a hadsereg támogatása céljából, illetve olyan fesztiválok láttak napvilágot, melyek az országban együtt élő népek kultúráját mutatják be. Ilyen például a *Fényes ország fesztivál* (Ungvár), mely célja az ország keleti, középső és déli régiójában élő gyerekek megismertetése a négy európai országgal határos, soknemzetiségű Kárpátalja gazdag történelmi és kulturális örökségével.

A Krími Autonóm Köztársaság annektálásával (2014) Ukrajna elvesztette az 5 idegenforgalmi központjának (Sass, 2008) egyik legkiemelkedőbb tagját. Az eddig feltárt tények, illetve az ország valutájának nagyarányú inflálódása ellenére a belföldi turizmus nem szűnt meg, csak lecsökkent és irányt váltott. Ez az irányvált-

⁵ http://tourlib.net/statti_ukr/novycka.htm

tás érezhető volt Kárpátalján, ugyanis azt a deficitet, amit a külföldi turisták hiánya okozott, a belföldi vendégforgalom, ha nem is teljes mértékben és nem olyan területi lefedettséggel, de kompenzálta.

Összegzés

A bemutatott adatok alapján elmondható, hogy Kárpátalján vannak virágzó és jó fejlődési úton járó fesztiválok. A kiemelkedő számú turistát vonzó fesztiválok és feszték Kárpátalja gazdasági fejlődésének jövőbeli alternatívái lehetnek.

A fesztiválok imázsformaló hatása vitathatatlan, ugyanakkor a valóban realizált gazdasági haszon már gyakran kérdéses: a fesztiválok jelentős része veszteséges, és ezért is szükséges a rendezvények közfinanszírozása (SMITH, 2009b; Hunyadi et al., 2006). Ilyen közfinanszírozásra a Kárpátalján szervezett fesztiválok számára is szükségük lenne, mivel a legtöbb fesztivál anyagi gondokkal küzd. Általában egy-egy fesztivál nagyon alacsony költségvetésből gazdálkodik, és ezt is a helyi vállalkozók jóvoltából, jobb esetben pályázati forrásból (például a Bethlen-alap támogatásával) teszi. A szervezők többnyire a városi tanácsok, önkormányzatok vagy civil szervezetek. Finanszírozási problémákkal a legnagyobb fesztiválok is küzdenek, mint például a Munkácsi Vörösbortesztívál, amit eddig a Munkácsi Városi Tanács szervezett, de annak terhét magánkézbe helyezték.

Annak ellenére, hogy Ukrajna többi régiójához képest kiemelkedően nagyszámú rendezvényt szerveznek Kárpátalján, ezek közül igen kevés tekinthető nemzetközi színvonalúnak. A megoldás talán a kevesebb, de színvonalasabb fesztivál szervezésében rejlene. Első lépésként a megye összes fesztiválját lajstromba kellene gyűjteni. Azokról pontos adatokat begyűjteni és legalább a leglátogatottabbakat és legeredetibb fesztiválokat államilag is támogatni. Emellett figyelni kellene arra is, hogy azonos tematikájú rendezvények ne egymáshoz közeli időpontban, helyszíneken kerüljenek megrendezésre. Fontos lenne megállapítani, hogy azok a rendezvények, melyeknek elnevezésében ott szerepel a „fesztivál” szó, jogosan használja-e azt, vagy csak egy hagyományos falunap hangzatossá tételéről van szó.

Felhasznált irodalom

- BERGHAUER S. (2006): A Szolyvai járás gyógyüdülési-rekreációs potenciálja. – PTE TTK Földrajzi Intézet (CD), Pécs. In: BERGHAUER S. (2012): *A turizmus mint kitörési pont Kárpátalján (?) (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében)*. – PhD-értekezés. Pécs, 213.
- BOROS, L. (1999): Kárpátalja szőlő- és borgazdaságának történeti földrajza. In: BOROS L. (szerk.): *Kárpátalja*. – Nyíregyháza. 115–130.
- HUNYADI ZS. ET AL. (2006): Fesztivál-világ. – NKA kutatások 3. Kulturponton Iroda. In: SÜLYOK J.–SZIVA I. (2009): *A fesztiválturizmus nemzetközi és hazai tendenciái*. *Turizmus Bulletin*, 13. 3., 3–13.

- KÁRPÁTALJAI MEGYEI STATISZTIKAI HIVATAL (Закарпатське обласне управління статистики) (2003): Національний склад населення та його мовні ознаки Статистичний бюлетень. Ужгород. 84.
- Kárpátalja – Szanatóriumok és turizmus (2011) (Закарпаття – Санаторії та туризм): Статистичний збірник. Ужгород. In: BERGHAEUER S. (2012): *A turizmus mint kitörési pont Kárpátalján (?) (Értékek, remények, lehetőségek Ukrajna legnyugatibb megyéjében)*. – PhD-értekezés. Pécs. 213.
- SASS, E. (2008): Kárpátalja Ukrajna turizmusában betöltött szerepének vizsgálata. In: SZÓNOKY ANCSIN G. (szerk.): *Magyarok a Kárpát-medencében*. Tudományos nemzetközi konferencia. CD-Rom – Szeged. 465–476.
- SMITH, M. (2009): Fesztiválok és turizmus: lehetőségek és konfliktusok. *Turizmus Bulletin*, 13. 3., 23–27.
- SULYOK, J.–SZIVA, I. (2009): A fesztiválturizmus nemzetközi és hazai tendenciái. *Turizmus Bulletin*, 13. 3., 3–13.
- TARPAI, J. (2013): *A természeti és társadalmi erőforrások szerepe Kárpátalja turizmusfejlesztésében és hatása a területfejlesztésre*. – PhD-értekezés. Pécs, 181.

<http://konzuliszolgalat.kormany.hu/europa-utazasi-tanacsok?ukrajna>, letöltés ideje: 2014. 11. 13.

<http://www.karpataljalap.net>, Kárpátalja hetilap honlapja

<http://www.karpatalja.ma>, Kárpátaljai magyar hírportál

<http://www.karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-ma/karpatalja-ma-busztura-cedruspalinkaja/>, letöltés ideje: 2014. 11. 10.

<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/kultura/karpatalja-ma-zugo-afonyafesztival/>, letöltés ideje: 2014. 11. 10.

<http://www.karpatinfo.net>, Kárpát Infó hetilap honlapja

<http://www.kiszo.hhrf.org>, Kárpáti Igaz Szó hetilap honlapja

<http://www.karpataljaturizmus.info>, Kárpátaljai Turisztikai Információs Portál

<http://www.kmmi.org.ua>, Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet

http://kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=746, letöltés ideje: 2014. 11. 12.

<http://www.mukachevo.net>, Munkács város honlapja

<http://www.uzhgorod.eu>, Ungvár város honlapja

<http://www.zakarpattya.net.ua>, Kárpátalja online

<http://www.zaholovok.com.ua>

http://tourlib.net/statti_ukr/novycka.htm, letöltés ideje: 2014. 11. 12.